

Scherbyak Y.A.

THE ROLE OF THE CURATOR IN THE EDUCATIONAL PROCESS OF HIGHER ECONOMIC INSTITUTIONS

The article examines the content and organizational forms of educational work in higher education, examines the forms and methods of work of the curator, his functional responsibilities and characteristics of the students. The results of the analysis of questionnaires students about the criteria professional curator in the educational process of higher economic school.

Key words: curator, educational work, the organization of the educational process, laboratory monitoring as an educational process, higher economic institution.

УДК 373.3.036 (52)

Білик О.М.*

ТРАДИЦІЙНІ ФОРМИ ЕСТЕТИЧНОГО ВИХОВАННЯ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ ЯПОНІЇ

Стаття описує різновиди форм естетичного виховання в сучасній системі освіти Японії, особливості їх використання на практиці та причини пріоритетності в застосуванні. У статті також висвітлено особливості традиційного для Японії розподілу ролей між учителем та учнями у класі.

Ключові слова: форми естетичного виховання, початкова освіта Японії, колективні та групові форми естетичного виховання.

В освітній системі Японії, зокрема її початковій ланці, вагоме місце посідає естетичне виховання, одним із центральних завдань якого є забезпечення високого рівня художньо-естетичної освіти дитини, удосконалення її естетичних потреб і почуттів. Саме рівень розвитку цих здібностей і зумовлює певну якість естетичного ставлення до навколишнього світу – естетичну культуру особистості. Це та інші завдання естетичної освіти реалізуються в освітній системі за допомогою різноманітних варіантів організації виховного процесу, композиційної побудови виховного заходу, що визначаються змістом навчання й окреслюються в педагогіці поняттям «форми виховання». Високий рівень ефективності системи естетичного виховання Японії зумовив потребу детальнішого вивчення та розгляду форм його організації з можливістю подальшого використання у межах вітчизняної педагогіки початкового навчання, а також окреслив мету нашої статті.

У своїй практиці японська початкова школа використовує форми виховання, загальноприйняті у більшості освітніх систем світу, зокрема й вітчизняній. Форми естетичного виховання класифікують на: 1) масові (у масштабах префектури, міста, навчального закладу), групові (у межах одного або декількох класів одного рівня навчання) та індивідуальні; 2) складніші та простіші; 3) за специфікою завдань – сприймання і вивчення естетичних об'єктів дійсності та мистецтва, спрямовані на естетичну творчу діяльність; управління процесом естетичної освіти і виховання; контролю й обліку рівня естетичної вихованості; 4) за особливостями об'єктів естетичного змісту – природи, довкілля, побуту, взаємин людей, трудової діяльності, навчального і позанавчального процесів, різних видів мистецтва, засобів масової комунікації тощо [1, с. 328].

Для японського менталітету найбільш притаманними є колективні форми видів діяльності, саме вони найчастіше використовуються й у національній системі естетичного виховання та спрямовуються на «досягнення конкретних результатів через

* © Білик О.М.*

активну мотивацію кожного члена групи» [4, с. 22]. Школа стимулює відчуття приналежності до групи та розвиток академічних навичок через значно довший порівняно з іншими країнами час навчання – більшу кількість занять, активну позакласну діяльність, коротші канікули тощо. Таким чином, закінчуючи початкову школу, пересічна японська дитина теоретично вчиться на два академічні роки більше, ніж, наприклад, молодший школяр в Україні. При цьому процес соціалізації, що розпочинається задовго до початкової школи, ефективно формує японське суспільство, твердо позиціонує кожного індивіда у спільноту.

Широкий спектр масових форм естетичного виховання активно реалізується в японській системі початкової освіти через велику кількість свят й урочистих подій, які відбуваються упродовж навчального року. Позакласна, або так звана спеціальна діяльність, передбачає проведення різноманітних шкільних церемоній, наукових, літературних і художніх вечорів, виставок дитячих робіт, вистав, спортивних міжшкільних і загальнонаціональних змагань, екскурсій, колективне відвідування театрів, музеїв тощо.

Однак особлива увага приділяється національним святам, зокрема святкуванню Дня дітей (яп. 子供の日, *Kodomo no Hi*). Зазначимо, що до Другої світової війни це свято називали Днем хлопчаків і традиційно в цей день їм приділяється головна увага. На будинках закріплюються жердини з прапорцями у формі риби коропа, який завдяки своєму вмінню плисти навіть проти течії символізує для японців стійкість і хоробрість. Кількість прапорців відповідає кількості хлопчаків у сім'ї. На спеціальній платформі, вкритій зеленою тканиною, виставляються традиційні японські ляльки *гогацу-нінго* у вигляді самураїв [6, с. 52].

Японський ляльковий фестиваль, або День дівчаток (雛祭り, *Hina-matsuri*), святкується щороку 3 березня, також цей день відомий як Свято цвітіння персика. Сім'ї, в яких є дівчатка, виставляють на загальний огляд платформу з 3, 5 чи 7 ярусів, вкриту червоною тканиною, яку інколи посипають пелюстками персика та яка використовується для демонстрування набору ляльок *хіна-нінго* у вигляді імператора, імператриці, придворних та музикантів у традиційному одязі епохи *Хейан*.

У цей день дівчатка одягаються в святкові кімоно з квітковим орнаментом, ходять одна до одної в гості, дарують подарунки, їдять традиційні солодощі та п'ють біле безалкогольне саке. Під час святкувань дівчатка мають суворо дотримуватися правил етикету, таким чином свято *Хінамацури* сприяє їхньому залученню до традицій свого народу та дозволяє батькам продемонструвати перед гостями високий рівень вихованості своїх дітей [7, с. 10].

Серед традиційних японських фестивалів, до яких активно залучаються молодші школярі, найпопулярнішими є такі: «фестиваль, присвячений цвітінню сакури (яп. 花見 *ханамі*), фестиваль снігу (*цукімі*), фестиваль зірок (яп. 七夕, *tanabata* – дослівно «вечір сімох»), свято поминання предків, фестиваль семи трав, фестиваль запускання небесних ліхтариків та ін.» [8, с. 36]. Усі ці свята, до яких готуються як дорослі, так і діти, створюючи костюми, гірлянди, прикраси та маски, є традиційним засобом культурної соціалізації дітей, залучення їх до національної культурної спадщини, виховання естетичних смаків. Вони привчають молодше покоління шанувати прийняті в японському суспільстві цінності, норми краси, форми культурної поведінки.

Виховне значення свят зумовлене тим, що вони заохочують дитину до активної естетичної діяльності, дозволяючи комбінувати різноманітні види художньої практики, стимулюють ініціативу та креативність, виховують потребу в розширенні й удосконаленні власних смаків, знань та навичок, формують загальне естетизоване ставлення до реальності і навколишньої дійсності. Таким чином, підготовка до свят є головною організаційною формою комплексного формування у молодших школярів

естетичних смаків, застосування набутих художньо-трудова умінь і навичок, розкриття творчих здібностей, стимулювання їхнього загального розвитку й основою духовної культури та національної самосвідомості.

Щорічною подією року для системи освіти є загальнонаціональний Японський культурний фестиваль *бункасай* (яп. 文化祭, *bunkasai*), участь в якому беруть навчальні заклади всіх ступенів і рівнів, починаючи від дитячих садків до університетів. Це своєрідний день відкритих дверей, коли усі бажаючі мають можливість відвідати й оцінити атмосферу та процес виховання у навчальному закладі, а учні або студенти мають змогу представити особисті творчі здобутки. Традиційно фестиваль *бункасай* проводиться 3 листопада у день Культури, який вважається загальнонаціональним святом [7, с. 162]. Варто зазначити, що культурні фестивалі є обов'язковою складовою навчально-виховного плану школи, адже «спрямовані на використання результатів щоденного навчання для підвищення мотивації» [5, с. 64].

Групові форми естетичного виховання реалізуються у початковій школі Японії також через екскурсії, під час яких учні класу відвідують музеї, визначні пам'ятки культури, місця знаменних подій або виїжджають на природу. Остання форма, тобто відпочинок на лоні природи, – найулюбленіша у молодших школярів (зазначимо, що таких поїздок-подорожей у навчальному році згідно з шкільним планом має бути не менше десяти), адже є можливість активно проводити час, змагаючись з бігу наввипередки чи з перешкодами, беручи участь у різноманітних командних іграх, співаючи, танцюючи, презентуючи різноманітні гімнастичні номери, елементи бойових мистецтв тощо.

Надзвичайно популярними в японських школах є музично-спортивні дні *ундокай* (яп. 運動会, *undokai*), які найчастіше проводяться на спортивному майданчику біля школи упродовж суботнього чи недільного дня навесні або восени. Діти готуються до цієї події завчасно, практикуючи свої виступи, які вони представлятимуть з учнями свого класом перед батьками та друзями. Участь у святі беруть також шкільні музичні й образотворчі студії, гуртки та клуби, які естетизують перебіг музично-спортивних змагань.

У більшості початкових шкіл наприкінці навчального року обов'язковим є проведення театрального фестивалю *гакугейкай* (яп. 学芸会, *gakugeikai*), під час якого кожен клас або декілька класів, залежно від статусу школи, представляють театральну виставу за сценарієм головних подій, що відбулися упродовж навчального року. При цьому важливо, що у режисерській постановці, підготовці костюмів і декорацій активну участь беруть батьки та вчителі [7, с. 165].

Підготовка до шкільного театрального фестивалю триває упродовж року в межах навчального курсу «Спеціальна діяльність». Діти детально вивчають процес постановки п'єси: починаючи від прослуховувань, відбору акторів, підготовки, вивчення сценарію й окремих ролей – до практикування акторської майстерності. Як зазначалося вище, для постановки п'єси використовується один зі сценаріїв класичної японської чи світової драматургії, проте часто учні створюють власну п'єсу на теми, які їх турбують або стали знаковими у навчальному році. Школярі підбирають музичне оформлення, вивчають пісні, репетирують танці, жести та репліки, беруть участь у виготовленні костюмів, масок, декорацій. Така діяльність розвиває дитячу ініціативність, креативність та відповідальність, заохочує самовираження і зміцнює кооперацію між учнями.

Цікавою формою естетичного виховання молодших школярів є загальношкільні змагання, серед яких особливою популярністю відзначається «Змагання Какізо́ме» (*Kakizome Competition*): у дослівному перекладі *какізо́ме* означає «перша каліграфія». Зазвичай, це змагання відбувається на початку січня, коли всі учні отримують зразок каліграфії для конкурсу – наприклад, вислови «хороший рік», «мрія цього року»,

«головна подія року» та ін. Упродовж тривалого часу учні старанно працюють над майстерним виконанням каліграфії, пізніше роботи вивішуються у коридорах школи, а найкращі отримують заохочувальні призи, що стимулює дітей до подальшого вдосконалення техніки каліграфічного письма.

Естетичне виховання та активне формування відчуття колективізму продовжується всередині кожного класу за допомогою різних засобів (для прикладу: під час набору до класу враховується особистість кожної дитини, її здібності та сумісність з іншими учнями; кожен клас має власну класну кімнату, за яку він відповідає; всі уроки, окрім фізкультури, музики, мистецтва, науки та інших предметів, що вимагають спеціалізованого шкільного обладнання, проводяться в одному класі; найчастіше більшість предметів викладає один вчитель; клас ділиться на *хани*, які почергово відповідають за дисципліну та порядок у класі; якщо у школі є декілька класів одного рівня, то згідно зі стандартною практикою кожні два роки відбувається ротація їхнього складу).

Важливо зазначити, що японські вчителі не вважають індивідуальні відмінності молодших школярів перешкодою для їхнього ефективного навчання, а тому в межах класу відсутній поділ на «сильніших» та «слабших» дітей. Педагоги розглядають такі відмінності як природні характеристики групи, а індивідуальний підхід – як обмеження й упередження щодо природних здібностей дітей. На їхню думку, всі учні класу повинні мати однакову можливість вивчати той самий матеріал. Незважаючи на рівень навчальних досягнень або індивідуальні задатки, молодші школярі працюють разом у групах, що благотворно впливає на кожного учасника навчального процесу. Діти з низькою успішністю краще засвоюють матеріал, а більш здібні мають можливість закріпити набуті знання, пояснюючи навчальний матеріал слабшим однокласникам (тобто діє дидактичний принцип «навчаючись навчаю»).

Унікальна практика поділу класу на *хани* дозволяє учням стати більш відповідальними, а постійні зміни у таких групах та перехідна позиція старости як лідера класу сприяють набуттю широкого спектру комунікативних умінь і навичок.

Учитель в японській початковій школі виконує психологічну роль спостерігача, який м'яко контролює, однак практично не втручається у дисциплінарні питання. Тому в японській початковій школі толерується такий методичний підхід: якщо учень зробив дисциплінарне порушення, її повинні виправити інші учні; вчитель «ніколи не карає порушника за погану поведінку, а вміло спрямовує клас таким чином, щоб учні викликали почуття провини у порушника дисципліни» [5, с. 63]. Саме такі психологічні маніпуляції та методичні прийоми превалюють у системі початкової освіти Японії.

Слід підкреслити, що індивідуальний підхід не є характерним для японської шкільної системи, і тому вкрай рідко використовується навіть у так званій «тіньовій освіті», представленій репетиторськими школами *дзюку*. Навчання у них проводиться групами і дозволяє слабшим школярам наздогнати пропущений матеріал, покращити знання або підготуватися до переходу до іншого класу чи вступу до університету. Оскільки високий рівень освіченості є надзвичайно важливим для японців, батьки готові на все, щоб їхні діти стали настільки розумними, наскільки це можливо, тому вже до кінця початкової школи згідно зі статистикою близько 67% учнів відвідують репетиторські заняття. Хоча таке додаткове навчання коштує достатньо дорого, часто навіть ті діти, котрі не відстають у навчанні, відвідують двогодинні заняття у *дзюку* двічі на тиждень [3, с. 72].

Індивідуальна форма навчання та персоніфікований підхід використовується у приватних репетиторських школах *Кумон* (Kumon schools), методика навчання в яких була розроблена японським математиком і просвітителем Тору Кумоном для власного сина всередині 1950-х рр. Інноваційні стратегії шкіл *Кумон* пропагують

навчання, що ґрунтується винятково на індивідуальному підході та творчих здібностях дитини, а не на відмінностях у віці чи градації класу. Метод *Кумон* дозволяє учням вивчати матеріал у власному темпі та переходити до складнішого матеріалу лише після повного опанування попереднього рівня [2].

У межах школи та навчального плану урок залишається головною формою організації навчально-виховного процесу. Традиційний урок в японській початковій школі складається з таких етапів: 1) швидке повторення і закріплення пройденого матеріалу, необхідного для уроку; 2) пояснення й обговорення нового матеріалу; 3) оцінювання рівня розуміння учнями нового матеріалу через постановку запитань та виконання тестових завдань; 4) закріплення нового матеріалу за допомогою виконання завдань практичного спрямування.

Для викладання нових тем японські вчителі найчастіше використовують загальногрупову дискусію, позиціонуючи своїх учнів як активних реципієнтів інформації, яку вони презентують. Їхній підхід є дифузійною прямою інструкцією, коли вчитель напряду презентує учням нову навчально-пізнавальну інформацію, та конструктивістських теорій, згідно з якими учні виявляють і засвоюють нову інформацію індивідуально.

Навчаючи фронтально увесь клас, вчителі мають змогу подати значний обсяг інформації одночасно всім учням, дозволяючи дітям бути активними учасниками навчально-виховного процесу через постановку контрольних запитань та групову роботу з однокласниками.

Упродовж уроку японські вчителі використовують широкий спектр різних стратегій та видів діяльності для утримання уваги учнів, натомість, для порівняння, вітчизняні вчителі здебільшого не фокусуються на зміні стилю викладання. Як результат, за статистикою в Японії «сфокусованими на навчальному матеріалі уроку завжди залишаються понад 80 % дітей. Окрім того, завдяки різним способам подання навчального матеріалу урок стає цікавішим, а представлена інформація – більш значущою, що сприяє кращому її запам'ятовуванню» [7, с. 169].

Загалом у виборі форми естетичного виховання вчителі японських шкіл застосовують науково-методичний підхід: оцінивши рівень естетичного розвитку учнів, накреслюють відповідно до нього виховні завдання, які детермінують можливі засоби, методи впливу, а ті у свою чергу визначають форму навчально-виховного заходу. Застосування педагогами широкого спектру традиційних методів і прийомів навчання, а також групових форм організації позаурочної діяльності забезпечує високу ефективність естетичного виховання учнів у початковій школі Японії.

Наприкінці зазначимо, що в освітній системі японської початкової школи процеси виховання та навчання невіддільно пов'язані один з одним, причому виховання займає домінуючу позицію. Якщо в європейських країнах основним завданням школи прийнято вважати надання академічних знань, і тільки після цього – виховання, то в японському суспільстві існує стійкий консенсус стосовно того, що метою школи насамперед є виховання соціально значущої та компетентної особистості, яка здатна гармонійно взаємодіяти з навколишнім природним середовищем.

Детальне вивчення означеного кола питань може бути продовжено в подальших наукових розвідках.

Література:

1. Королева Г. Система эстетической подготовки студентов в высших учебных заведениях / Г. Королева, Г. Петрова. – Казань: Изд-во Казан. ун-та, 1989. – 236 с.
2. About Kumon Method:. [Internet resource]. – Access mode: <http://www.kumon.com/AboutKumon.aspx>.

3. Bossy S. Academic Pressure and Impact on Japanese Students / S. Bossy // McGill Journal of Education, 35(1). – 2000. – pp. 71-89.
4. Hayakawa M. Japanese creativity and the present educational reform. Asia Program Special Report / M. Hayakawa. – The Creativity Problem and the Future of the Japanese Workforce. – Woodrow Wilson International Center for Scholars. – 2004. – 120 p.
5. Nemoto Y. Japanese education system / Y. Nemoto. – Parkland: Universal Publishers, 1999. – 254 p.
6. Pate A. Japanese Dolls: The Fascinating World of Ningyo / A. Pate. – Boston: Tuttle Publishing, – 2008. – 252 p.
7. Rohlen T. Japan's High Schools / T. Rohlen. – London: University of California Press Ltd. – 1983. – 360 p.
8. Sasaki M. View of Today's Japan / M. Sasaki. – ALC Press: Japanese Textbook Series. – 1995. – 418 p.

Билык О.М.

ТРАДИЦИОННЫЕ ФОРМЫ ЭСТЕТИЧНОГО ВОСПИТАНИЯ В НАЧАЛЬНОЙ ШКОЛЕ ЯПОНИИ

Статья описывает разновидности форм эстетического воспитания в современной системе образования Японии, особенности их использования на практике и причины приоритетности в применении. В статье также освещены особенности традиционного для Японии распределения ролей между учителем и учениками в классе.

Ключевые слова: формы эстетического воспитания, начальное образование Японии, коллективные и групповые формы эстетического воспитания.

Bilyk O.M.

TRADITIONAL FORMS OF AESTHETIC EDUCATION IN THE PRIMARY SCHOOL OF JAPAN

The paper describes forms of aesthetic education in the modern education system of Japan, characteristics of practical use and reasons of priority in the application. The paper also highlights the features of the traditional Japanese distribution of roles between teacher and students in the classroom.

Key words: forms of aesthetic education, primary education in Japan, collective and group forms of aesthetic education.

УДК 373.5.091.33 – 027.22:796

Гончаренко О.С.*

ОРГАНІЗАЦІЙНІ ФОРМИ І МЕТОДИ ПОЗАКЛАСНОЇ РОБОТИ З ФІЗИЧНОЇ КУЛЬТУРИ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ В УМОВАХ РЕАЛІЗАЦІЇ КОМПЕТЕНТНІСНОГО ПІДХОДУ

У статті наведено основні форми і методи позакласної роботи з фізичної культури в навчальних закладах в умовах реалізації компетентнісного підходу.

Ключові слова: позакласна спортивна робота, компетентнісний підхід, навчально-виховний процес.

Аналіз сучасного стану позакласної роботи з фізичної культури в Україні приводить до висновку, що рівень якості освітніх послуг, які надаються загальноосвітніми навчальними закладами, і їх відповідності сучасним потребам дітей не можна назвати задовільним. Особливо турбують проблеми впливу освітнього середовища на формування компетентностей особистості. Однією з причин недостатньої результативності позакласної роботи з фізичної культури є передусім відсутність системності в цій роботі (значною мірою), що зумовлено

* Гончаренко О.С.*